

मुंबई शहर व उपनगर जिल्ह्यातील
शासकीय मोकळ्या जागा/ मैदाने तसेच
शासकीय / निमशासकीय व खाजगी
संस्थाना / महामंडळांना देण्यात आलेल्या
शासकीय जमिनीतील मोकळी जागा
विविध तात्पुरत्या प्रयोजनाकरीता
भाड्याने देण्याबाबतचे धोरण
सर्कस प्रयोजनासाठी सवलत

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: जमीन-२०२४/प्र.क्र.६७/ज-१
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२
दिनांक: २५ जुलै, २०२५

वाचा :- शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्रमांक: जमीन-१०९४/प्र.क्र.५८/ज-१, दि.०३ मार्च
२००७

प्रस्तावना :-

मुंबई शहर व मुंबई उपनगर जिल्ह्यातील शासकीय मोकळ्या जागा/मैदाने तसेच, शासकीय/निमशासकीय व खाजगी संस्थांना / महामंडळांना देण्यात आलेल्या शासकीय जमिनीतील मोकळी जागा/ मैदाने, प्रासंगिक सोहळे (विवाह व स्वागत समारंभ) करमणूकीचे कार्यक्रम, धार्मिक कार्यक्रम, सर्कस व अन्य तात्पुरत्या प्रयोजनांस मर्यादित कालावधीकरीता भाड्याने देण्याबाबत दि. ०३ मार्च २००७ च्या शासन निर्णयाअन्वये धोरण निश्चित करण्यात आले आहे. तथापि, कायदेशीर बाबींमुळे जंगली श्वापदांचे खेळ सर्कशीमध्ये बंद करण्यात आले आहेत, प्राणी जगताची भरपूर माहिती डिस्कव्हरी चॅनल व ॲनिमल प्लॅनेट इ. वाहिनीवर उपलब्ध असून सद्यःस्थितीत सर्कशीमध्ये फक्त सर्कशीतल्या कला (Gymnastic) तसेच, विदुषकांचे खेळ एवढेच शिल्लक राहिले आहेत व त्यामुळे सामान्य जनतेचे/मुलांचे सर्कशीकडे फारसे आकर्षण राहिले नाही. सन २०१९ पासून सुरु झालेल्या कोव्हिडच्या महामारीमुळे सर्कस बंद असल्याने पर्यायाने सर्कशीवर अवलंबून असलेल्या कलाकारांचे भविष्य धोक्यात आलेचे निदर्शनास आले आहे.

वरील सर्व पार्श्वभूमी विचारात घेता, सर्कस हा प्रकार लुप्त होण्याच्या मार्गावर आहे. सर्कशीच्या खेळांची संख्या दिवसेंदिवस कमी होत चाललेली आहे. अशा परिस्थितीत सर्कशीवर अवलंबून असलेल्या कलाकारांच्या जीवनमानाचा विचार करता सर्कस कला जिवंत ठेवण्याच्या हेतूने त्यास सवलत देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

शासकीय जमिनीतील मोकळी जागा विविध तात्पुरत्या प्रयोजनाकरीता भाड्याने देण्यासंदर्भात शासन निर्णय क्र.जमीन-१०९४/प्र.क्र.५८/ज-१, दि.०३ मार्च २००७ च्या परिच्छेद क्र. २ (२) (आ) मध्ये "निश्चित केलेल्या भाड्याच्या दरानुसार येणाऱ्या भाड्याच्या रकमेएवढी रक्कम अनामत रक्कम म्हणून घेण्यात यावी." ही अट नमूद केलेली आहे.

आता फक्त "सर्कस" या प्रयोजनासाठी उपरोक्त वर नमूद अटीऐवजी "भाड्याच्या रकमेच्या ५०% एवढीच अनामत रक्कम म्हणून घेण्यात यावी", असे नमूद करण्यात येत आहे.

उपरोक्त शासन निर्णय हा वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.१५/सासं दि. २३.०६.२०२५ अन्वये प्राप्त सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय हा महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०७२५१६४२३३५०१९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(मोहसिन रा. शेख)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. उप मुख्यमंत्री (नगर विकास), यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त), यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) मा. मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) मा. राज्यमंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
- ८) अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) प्रधान सचिव, विधी व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
- ११) सर्व विभागीय आयुक्त.
- १२) अपर मुख्य सचिव, (महसूल, मुद्राक शुल्क व नोंदणी), यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- १३) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र १/२, मुंबई/ नागपूर.
- १४) महालेखापाल (लेखा परीक्षा) महाराष्ट्र १/२, मुंबई/ नागपूर.
- १५) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १६) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमी अभिलेख, पुणे.
- १७) नोंदणी महानिरिक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १८) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई.
- १९) सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग.
- १८) उप सचिव (ज-१), यांचे स्वीय सहायक, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १९) निवड नस्ती (ज-१)